

SATVERSMES TIESA

LĒMUMS PAR TIESVEDĪBAS IZBEIGŠANU LIETĀ NR. 2025-38-01

Rīgā

2026. gada 28. aprīlī

Satversmes tiesa rīcības sēdē šādā sastāvā: rīcības sēdes priekšsēdētāja Irēna Kucina, tiesneši Anita Rodiņa, Jautrīte Briede, Veronika Krūmiņa, Mārtiņš Mits un Juris Juriss,

izskatījusi lietas Nr. 2025-38-01 “Par Pacientu tiesību likuma 16. panta piektās daļas pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta trešajam teikumam” materiālus,

konstatēja:

1. Saeima 2009. gada 17. decembrī pieņēma Pacientu tiesību likumu, kas stājās spēkā 2010. gada 1. martā. Tā 16. panta piektā daļa noteica: “Pacients par viņa dzīvībai vai veselībai nodarīto kaitējumu, kā arī morālo kaitējumu atlīdzību no Ārstniecības riska fonda pieprasa ne vēlāk kā divu gadu laikā no kaitējuma atklāšanas dienas, taču ne vēlāk kā triju gadu laikā no tā nodarīšanas dienas.”

Ar 2013. gada 17. oktobra likumu “Grozījumi Pacientu tiesību likumā” minētā norma izteikta šādā redakcijā: “Pacients atlīdzību par viņa dzīvībai vai veselībai nodarīto kaitējumu, kā arī par ārstniecības izdevumiem no Ārstniecības riska fonda pieprasa ne vēlāk kā divu gadu laikā no kaitējuma atklāšanas dienas, taču ne vēlāk kā triju gadu laikā no tā nodarīšanas dienas. Šā panta otrajā daļā

minēto atlīdzību neizmaksā, ja pacients atlīdzību par viņa dzīvībai vai veselībai nodarīto kaitējumu, kā arī par viņam radītiem ārstniecības izdevumiem jau ir saņēmis civilprocesa vai kriminālprocesa ietvaros.”

Ar 2026. gada 15. janvāra likumu “Grozījumi Pacientu tiesību likumā”, kas stājās spēkā 2026. gada 29. janvārī, Pacientu tiesību likuma 16. panta piektā daļa papildināta ar jaunu otro teikumu: “Gadījumā, kad pacients šos termiņus ir nokavējis, iestāde, tiesa vai tiesnesis tos var atjaunot pēc pacienta motivēta lūguma, ja nokavēšanas iemeslu atzīst par attaisnojamu”. Šis likums papildināts arī ar pārejas noteikumu 8. punktu, kas paredz: “Pacients, kuram atteikts izskatīt iesniegumu par atlīdzību no Ārstniecības riska fonda, jo tas iesniegts pēc šā likuma 16. panta piektajā daļā noteikto termiņu beigām, līdz 2026. gada 1. jūlijam var iesniegt atkārtotu iesniegumu par atlīdzības izmaksu, lūdzot atjaunot nokavēto procesuālo termiņu.”

2. Pieteikuma iesniedzēja – Administratīvā rajona tiesa (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – vērsās Satversmes tiesā ar pieteikumu par Pacientu tiesību likuma 16. panta piektās daļas pirmā teikuma (turpmāk – apstrīdētā norma) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta trešajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā sūdzības kārtībā atrodas administratīvā lieta Nr. A420231425. Persona, kas ir pieteicēja šajā administratīvajā lietā, vērsās Veselības inspekcijā ar iesniegumu par atlīdzības izmaksu no Ārstniecības riska fonda par viņas veselībai nodarīto kaitējumu. Veselības inspekcija atteica izskatīt iesniegumu, jo no kaitējuma nodarīšanas dienas bija pagājuši vairāk kā trīs gadi. Tādējādi nebija ievērots apstrīdētajā normā noteiktais termiņš.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka pieteicēja lietā 2024. gadā uzzinājusi, ka viņai 2020. gadā uzstādīta nepareiza diagnoze un līdz ar to veikta neatbilstoša ārstēšana. Apstrīdētajā normā noteiktā termiņa nokavējums iestājies no šīs personas neatkarīgu apstākļu dēļ, taču šī norma liedz viņai tiesības uz atlīdzinājumu. Likumdevējam ir pienākums pārskatīt apstrīdētajā normā noteikto termiņu, lai tas būtu atbilstošs mūsdienu situācijai. Termiņš atlīdzinājuma pieprasīšanai, kas atbilda tā pieņemšanas laikā esošajiem valsts sociālajiem un

ekonomiskajiem apstākļiem, kā arī finansiālajām iespējām, nav atbilstošs šobrīd pastāvošajai situācijai un sociālajiem standartiem. Tādēļ apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92. panta trešajam teikumam.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – lūdz izbeigt tiesvedību lietā.

2026. gada 29. janvārī stājās spēkā grozījumi Pacientu tiesību likumā, ar kuriem 16. panta piektā daļa tika papildināta ar jaunu otro teikumu un pārejas noteikumos ietverts 8. punkts. Ar šiem grozījumiem ir panākts taisnīgs situācijas noregulējums attiecībā uz tiem pacientiem, kuru dzīvībai vai veselībai kaitējums nodarīts, taču tas atklāts vēlāk nekā apstrīdētajā normā noteiktajā termiņā, un šā termiņa kavējums ir noticis no personas neatkarīgu apstākļu dēļ. Tas attiecināms arī uz gadījumiem, kad ārstniecības iestāde ir noteikusi nepareizu diagnozi un ir bijušas izvēlētas neatbilstošas ārstniecības metodes. Savukārt ar pārejas noteikumu 8. punktu tiek nodrošināta to pacientu tiesību aizsardzība, kuriem tika atteikts atlīdzināt veselībai nodarīto kaitējumu termiņa nokavējuma dēļ.

Ņemot vērā, ka tiesiskais regulējums ir grozīts un personas, kas ir pieteicēja administratīvajā lietā, pamattiesības vairs netiek aizskartas, ir zudusi nepieciešamība aizsargāt šīs personas tiesības Satversmes tiesā. Savu tiesību aizsardzības nolūkā pieteicēja administratīvajā lietā var vērsties iestādē Pacientu tiesību likuma 16. panta piektās daļas otrajā teikumā norādītajā kārtībā vai turpināt tiesvedību Administratīvajā rajona tiesā, tiesai piemērojot jauno tiesisko regulējumu. Pieteikuma iesniedzēja varēs turpināt lietas izskatīšanu, jo tai būs iespējams izmantot Pacientu tiesību likuma 16. panta piektās daļas otrajā teikumā noteiktās tiesības atjaunot nokavēto termiņu.

Satversmes tiesa secināja:

4. Saeima lūdz Satversmes tiesu izbeigt tiesvedību izskatāmajā lietā, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu. Proti, pēc lietas ierosināšanas Satversmes tiesā ir izdarīti grozījumi Pacientu tiesību likuma 16. panta piektajā daļā. Tajā ir ietverts jauns tiesiskais regulējums, kas

Pieteikuma iesniedzējai jāpiemēro. Tādējādi tiek novērsts tās personas, kura ir pieteicēja administratīvajā lietā, pamattiesību aizskārums.

Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu tiesvedību lietā var izbeigt ar Satversmes tiesas lēmumu citos šā panta pirmajā daļā neminētos gadījumos, kad tiesvedības turpināšana lietā nav iespējama. Šā likuma 29. panta pirmā daļa ir vērsta uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un tiesai nebūtu jātaisā spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 12. jūnija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-06-03 11.2. punktu*).

Izskatāmā lieta ierosināta pēc tiesas pieteikuma. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta pirmās daļas 2. punktam tiesa iesniedz pieteikumu Satversmes tiesā, ja, izskatot administratīvo lietu, tā uzskata, ka norma, ko iestāde ir piemērojusi vai kas administratīvajā tiesas procesā būtu jāpiemēro šajā lietā, neatbilst Satversmei. Tiesa ir konkrētās konstitucionālās kontroles subjekts, tādēļ Satversmes tiesa pēc tiesas pieteikuma var vērtēt tikai tādu tiesību normu satversmību, kuras ir piemērotas vai būtu jāpiemēro konkrētajā lietā (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-18-01 22. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesai jāpārbauda, vai Pieteikuma iesniedzējai tās izskatīšanā esošajā lietā ir jāpiemēro apstrīdētā norma.

5. Pieteikuma iesniedzēja iesniedza Satversmes tiesā pieteikumu, uzskatot, ka apstrīdētajā normā noteiktais termiņš atlīdzinājuma no Ārstniecības riska fonda pieprasīšanai – divi gadi no kaitējuma atklāšanās dienas, bet ne vēlāk kā trīs gadi no tā nodarīšanas dienas – neatbilst Satversmes 92. panta trešajam teikumam, jo liedz pieteicējai konkrētajā administratīvajā lietā tiesības prasīt atlīdzinājumu par viņas veselībai nodarīto kaitējumu tādēļ, ka par kaitējumu tā uzzinājusi vēlāk nekā apstrīdētajā normā noteiktajā termiņā.

Pēc lietas ierosināšanas ar 2026. gada 15. janvāra likuma “Grozījumi Pacientu tiesību likumā” 4. punktu likuma 16. panta piektā daļa papildināta ar jaunu otro teikumu, kurā paredzētas iestādes un tiesas tiesības apstrīdētajā normā noteiktos termiņus atjaunot, ja nokavēšanas iemesls ir atzīstams par attaisnojamu.

Saeima norāda, ka Pieteikuma iesniedzējai tās izskatīšanā esošajā lietā piemērojams jaunais tiesiskais regulējums, tātad tā var lemt par nokavētā termiņa atjaunošanu.

Pacientu tiesību likuma 16. panta piektās daļas pirmajā teikumā paredzētais termiņš atlīdzības no Ārstniecības riska fonda pieprasīšanai nosaka materiālās tiesības pastāvēšanas un īstenošanas iespējas ilgumu. Senāta judikatūrā ir atzīts, ka minētais termiņš ir materiāltiesisks termiņš (*piemēram, Senāta 2024. gada 13. decembra lēmuma lietā Nr. SKA/2024 (A420302122) 6. punkts*). Gan Latvijas, gan arī citu kontinentālās Eiropas valstu administratīvajam procesam tiesā ir raksturīgs tāds materiālo tiesību normu piemērošanas princips, ka tiesa, vērtējot nelabvēlīga administratīvā akta tiesiskumu, piemēro tās materiālo tiesību normas, kuras bija spēkā šā administratīvā akta izdošanas brīdī. Savukārt, izskatot pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, tiesa piemēro tās materiālo tiesību normas, kuras ir spēkā tad, kad tiek pabeigta lietas izskatīšana pēc būtības, ja vien citas tiesību normas nenoteic citādi. Šis princips atklājas Administratīvā procesa likuma 250. panta otrās daļas otrajā teikumā un 254. panta pirmajā daļā.

Persona, kura ir pieteicēja Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esošajā lietā, ir vērsusies tiesā ar pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta, ar kuru viņai tiktu izmaksāta atlīdzība no Ārstniecības riska fonda, izdošanu. Tātad Pieteikuma iesniedzējai, lai lemtu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ir jāpārbauda, vai ir iestājušies administratīvā akta izdošanas priekšnoteikumi, tostarp, vai personai ir no materiālo tiesību normām izrietošas tiesības uz atlīdzību par tās veselībai nodarīto kaitējumu, un jāpiemēro tās tiesību normas, kas ir spēkā lietas izskatīšanas laikā.

Publiskajās tiesībās jaunā tiesību norma parasti ir piemērojama tiem apstākļiem, kas radušies pirms, bet turpinās pēc jaunās tiesību normas spēkā stāšanās – ievadītiem jeb turpinātiem apstākļiem. Proti, jaunajai tiesību normai ir tūlītējs spēks (*sk. Senāta 2005. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. SKA-13 11. punktu un 2006. gada 14. februāra sprieduma lietā Nr. SKA-23 13. punktu*). Tātad Pieteikuma iesniedzējai administratīvajā lietā Nr. A420231425 ir jāpiemēro Pacientu tiesību likuma 16. panta piektā daļa redakcijā, kas ir spēkā no 2026. gada 29. janvāra. Tas nozīmē to, ka, lai gan apstrīdētajā normā paredzētais termiņš

atlīdzības pieprasīšanai no Ārstniecības riska fonda nav grozīts, Pieteikuma iesniedzējai ir jāpiemēro jaunais tiesiskais regulējums kopsakarā un tā ir tiesīga lemt par nokavētā termiņa atlīdzības pieprasīšanai atjaunošanu un attiecībā uz pieteicēju administratīvajā lietā pati novērst tās nelabvēlīgās sekas, kas ar apstrīdēto normu šai personai tika radītas.

Arī Pieteikuma iesniedzēja Satversmes tiesai papildus sniegtajā informācijā norāda, ka tās izskatīšanā esošajā administratīvajā lietā vairs nav jāpiemēro Pacientu tiesību likuma 16. panta piektā daļa redakcijā, kas bija spēkā līdz 2026. gada 28. janvārim. Savukārt ar jauno tiesisko regulējumu ir novērsts pieteicējas administratīvajā lietā Satversmes 92. panta trešajā teikumā ietvertu tiesību uz atbilstīgu atlīdzinājumu aizskārums.

Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējai tās izskatīšanā esošajā lietā ir jāpiemēro Pacientu tiesību likuma 16. panta piektā daļa redakcijā, kas ir spēkā no 2026. gada 29. janvāra, un tās tiesvedībā esošās lietas atrisināšanai vairs nav nepieciešams vērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmei.

6. Satversmes tiesā saņemta informācija, ka Senāta Administratīvo lietu departamentā ierosināta tiesvedība saistībā ar personas blakus sūdzību par Administratīvās rajona tiesas tiesneša lēmumu, ar kuru atteikts pieņemt personas pieteikumu, pamatojoties uz apstrīdēto normu. Tiesvedība blakus sūdzības lietā apturēta līdz stāsies spēkā Satversmes tiesas nolēmums izskatāmajā lietā. Vienlaikus arī attiecībā uz minēto tiesvedību nav konstatējami apstākļi, kas liegtu tiesai piemērot Pacientu tiesību likuma 16. panta piekto daļu redakcijā, kas ir spēkā no 2026. gada 29. janvāra.

Tāpat ar 2026. gada 15. janvāra likuma “Grozījumi Pacientu tiesību likumā” 6. punktu Pacientu tiesību likums papildināts ar pārejas noteikumu 8. punktu. Saskaņā ar šo normu tām personām, kurām tika atteikts izskatīt iesniegumu par atlīdzību no Ārstniecības riska fonda, jo tas iesniegts pēc šā likuma 16. panta piektajā daļā noteikto termiņu beigām, ir tiesības līdz 2026. gada 1. jūlijam iesniegt atkārtotu iesniegumu par atlīdzības izmaksu un lūgt atjaunot nokavēto procesuālo termiņu. Tādējādi Satversmes tiesa nekonstatē, ka tiesvedības turpināšana būtu nepieciešama arī citu personu tiesību aizsardzībai.

Līdz ar to tiesvedība izskatāmajā lietā ir izbeidzama.

Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, Satversmes tiesa

nolēma:

izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2025-38-01 “Par Pacientu tiesību likuma 16. panta piektās daļas pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta trešajam teikumam”.

Lēmums nav pārsūdzams.

Rīcības sēdes priekšsēdētāja

Irēna Kucina